

ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE SİSTEMİNE GÖRE HALKÇILIK İLKESİ

Sait DİNÇ*

Halkçılık, Atatürkçü Düşünce Sisteminin, milliyetçilik, milli egemenlik ve tam bağımsızlık ilkeleriyle birlikte, daha Milli Mücadele Döneminin başlarından itibaren en çok vurgulanan unsurlardan birisi olmuştur. Halkçılık, Milli Mücadele yıllarında yaptığı Atatürk tarafından ifade edilen sayısız konuşmada yeni rejimin temel yönlendirici ilkelerinden birisi olarak yer almıştır.¹ Atatürk, halkçılığı bir rejim ve yaşam biçimi olarak algılanması gereğini ve gelecekteki hükümet ve siyasal rejimin halk egemenliğine dayanacağını ifade etmiştir;

“ ..Bugünkü mevcudiyetimizin aslî mahiyeti, milletin genel eğilimlerini ispat etmiştir, o da halkçılık ve halk hükümetidir. Hükümetlerin halkın eline geçmesidir... İdareyi halka teslim etmek için çalışalım. O zaman bütün müşküllerin ortadan kalkacağına kâiniyim...”²

“Bir Kelime ile ifade etmek lazım gelirse diyebiliriz ki yeni Türk Devleti bir halk devletidir, halkın devletidir.”³

Halkçılığın birbirini tamamlayan üç önemli niteliği olduğu söylenebilir. Birinci unsur, *halk yönetimi yani siyasal demokrasidir*. İkinci unsur, *kanun önünde herkesin eşit olması, hiçbir kişi veya zümreye ayrıcalık tanınmamasıdır*. Üçüncü unsur, *sınıf mücadelesinin reddi ve toplumun dayanışma içinde gelişmesidir*.⁴

a- Atatürkçü Düşünce Sisteminde Halkçılık Kavramı

Halk, ortak çıkarlar etrafında birleşmiş, belli bir bölgede yaşayan insan topluluğuna verilen genel addır. Halkın oluşumunda, genel olarak, ulusu oluşturan temel öğeler aranmaz. Örneğin; Almanya’da çalışmak amacıyla yaşayan Türklerin, orada ayrı bir

* **Sait DİNÇ**, Çukurova Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü

¹ YÖK, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi II, Atatürkçülük*, Ankara 1986, s. 55 -56

² *Atatürkün Söylev ve Demeçleri I*, Ankara 1961, s. 90

³ *A.g.e.*, s. 320

⁴ YÖK, *a.g.e.* s. 57

ulus olarak değerlendirilmesi doğru olmaz. Demek ki halk, ulusu meydana getiren, belli bir bölgedeki insanları anlatmak için de kullanılabilir. ⁵

Atatürk'ün anlayışında halkçılık ise; siyasi, ekonomik ve toplumsal uygulamalarda halkın çıkarının ön planda tutulmasını öngörür. Atatürk, halkçılığa daha çok siyasi bir anlam vermektedir. Ona göre halkçılık; ulusu oluşturan bireylerin, siyasi bakımdan eşit olmaları yani herkesin seçme ve seçilebilme haklarına sahip olmaları demektir. Halkçılık, bireylerin hukuk önünde eşit olmaları ve hiçbir sınıfın, bireyin veya grubun ayrıcalığının olmaması demektir. Atatürk'ün halkçılık anlayışı, Osmanlı toplumsal yapısına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Çünkü Osmanlı sisteminde, nüfusun çoğunluğunu meydana getiren halk, askere gider, vergi öder ve istenilen her şeyi yapardı. Ayrıca imparatorlukta meslek ve hiyerarşi içinde önemli ayrıcalıklı gruplar oluşmuş ve bu gruplar değişik sanlarla bu ayrıcalıklı konumlarını kullanmakta idiler.

Atatürk bu nedenle, daha önceki düzende aynı zamanda ayrıcalık ve soyluluk belirtisi olan her türlü sanların kullanılmasının yasaklanmasını, herkesin bir soyadı almasını, daha doğru bulmuştur. Türk inkılabının genel amacı da halkçılık felsefesine dayandırılmıştır. Bu inkılâpta halkın çıkarları temel alınmıştır. Bundan dolayıdır ki; Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar uygulanan yönetim biçimine Halk Yönetimi, daha sonra kurulan siyasi partinin adına bile Halk Partisi denilmiştir.

Osmanlı döneminden bu yana ülkenin geri kalmışlıktan kurtulması için çaba harcanmakta, ancak Osmanlı anlayışında düzeltme ve yenileştirmenin amacı “ *devleti kurtarmak*” tır. Halk unsuru düzeltme ve genişleştirme çabalarında yer almamıştır. Kurtuluş savaşıyla birlikte halk ve halkçılık eylemsel olarak gündeme gelmiştir. ⁶

b - Halkçılığı Temel Alan Öteki Sistemler ile Farkı

Atatürk Fransız ve Amerikan Devriminin özgürlük, eşitlik ve güvence kavramlarından esinlenmiş, ama onlara halkçı bir boyut vermiştir. Atatürkçülük daha öncede ifade edildiği gibi bir seçkin zümre ideolojisi değildir. Halkçılık ve Ulusçuluk, Kurtuluş Savaşı ve

⁵ Sait DİNÇ, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Adana 2004, s, 281 – 282

⁶ Suna Kili, *Atatürk Devrimi, Bir Çağdaşlaşma Modeli*, Ankara 1998, s. 246 – 247

Cumhuriyet yıllarının en önde gelen kavramları arasındadır. Cumhuriyet, yönetim biçiminin uluslaşması ve halklaşmasıdır. Ülkede birliğin sağlanmasında halkçılık ve ulusçuluk önemli bir işlev görmüştür.⁷ Günümüzde bu ilkeler ve ilkelerin uygulamaları aynı işlevlerini devam ettirmektedir.

Atatürk'ün, halkçılık anlayışına göre egemenlik, bütünüyle halka aittir. Bu anlayış, demokratik sistemlerin de temelidir. Sınıf egemenliğine dayanan bazı halk cumhuriyetlerinde, belli bir sınıfın egemenliği vardır. Çok partili sistem yasaklanmıştır ve bir muhalefetin varlığı söz konusu bile edilemez. Oysa Atatürk döneminde, muhalefet sürekli olarak varlığını koruyabilmiş ve 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası örneklerinde olduğu gibi, zaman zaman da siyasi parti olarak örgütlenebilmiştir.

Halkçılık bu anlamda doktrin olarak Milliyetçiliğe ve Cumhuriyetçilik ilkelerini de destekleyici hareketlerle yakınlaştırılmış ve **hükümetin yönetici sınıfın değil halkın hükümeti olduğu** vurgulanmaya ilk hükümetten itibaren başlanmıştır. Buda bütün vatandaşlara daha siyasal yapının oluşumundan beri eşitlik kazandırmakta idi.⁸ Daha sonra yapılan kanun ve kanun hükmündeki resmi kararlarda sınıf, unvan ve farklılık arz eden söylem ve unvanlar kaldırılmıştır. Bu uygulamalar anayasalarda başından beri güvence altına alınarak halkçılık ilkesinin temel uygulamalarına diğerleri ile hemen devletin kuruluşunda itibaren geçilmiştir.

Türkiye'de halkçılık, Cumhuriyet Halk Partisi'nin Yönetmeliği'nde şöyle tanımlanmıştır; *"Halk kavramı herhangi bir sınıfa özgü değildir. Hiçbir ayrıcalık iddiasında bulunmayan ve genellikle yasalar önünde kesin bir eşitlik kabul eden bütün bireyler halktandır. Halkçılar; hiçbir ailenin, hiçbir sınıfın, hiçbir toplumun ayrıcalıklarını kabul etmeyen ve yasaları uygulamada kesin özgürlük ve bağımsızlık tanıyanlardır."*⁹

Bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi, Atatürk'ün halkçılık anlayışı, gerek işçi sınıfının ve gerekse sermaye sahiplerinin tekeline

⁷ Kili, *a.g.e.*, s. 247

⁸ Stanford Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, II. Cilt*, e Yayınları, İstanbul 1983, s. 449

⁹ Bkz. Cumhuriyet Halk Partisinin Parti Yönetmeliği ve Kuruluş bildirgeleri İçin; Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler(1859 – 1952)*, İstanbul 1952

dayanan siyasi iktidarların, halkçı olduklarını kabul etmemektedir. Bu nedenle bizim halkçılığımızda, halkın büyük çoğunluğunu oluşturanların genel eğilimine önem verilmektedir. Bu nedenle Atatürk, halkçılık ilkesi ile demokrasi kavramlarını birlikte kullanmış, hatta kimi zaman bu iki kavrama aynı anlamı yüklemiştir.¹⁰

c - Ulusal Egemenliğin Dayanağı Olarak Halkçılık

Atatürk, cumhuriyetin ilanı öncesinde uygulamada olan siyasi yönetim biçimini *“halk hükümeti”* olarak adlandırmıştır. 1921 Anayasasının ilk maddesi de, ***“Egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur. Yönetim biçimi halkın geleceğini eylemli olarak kendisinin belirlemesi ve yönetmesi ilkesine dayanır.”*** diyerek, yönetimin halkın elinde olduğunu baştan itibaren kabul etmiştir. Atatürk de, egemenliğin halka ait olduğunu, sürekli olarak vurgulamaya büyük özen göstermiştir. 1922 yılında yaptığı bir konuşmada; ***“Ulusumuzun bugünkü yönetimi gerçek niteliği ile bir halk yönetimidir.”*** demiştir. Ayrıca 1923 yılındaki bir konuşmasında ise, ***“Halk ulusal egemenliği benimsemeli ve memlekette tek egemen ve buyurucu gücün kendisinden başkası olmadığını unutmamalıdır.”***¹¹ İfadesiyle görüşlerini açıklamıştır. Atatürk’e göre Türk Halkı da halkçılığı benimsemiştir.

Halkçılığın diğer bir görünümü de Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasının hemen sonrasında hükümetin halk tarafından ve halk için var olması anlayışının güçlendirilmesi olmuştur. Yasama, yürütme ve yargı erklerine millet adına meclisin başından itibaren hâkim olması bunun en açık delilidir.¹² Ayrıca siyasal alanda vatandaşlara verilen seçme ve seçilme hakkının genişletilmesi ve kadınlara da tanınması çağdaşı demokrasilere nispet önemli bir halkçılık uygulamasıdır.

Atatürk bunu şu sözleriyle belirtmektedir; ***“...Zannedersem bugünkü varlığımızın temeli, ulusun genel eğilimini kanıtlamıştır. O da halkçılıktır. Ve halk hükümetidir. Hükümetlerin halkın eline geçmesidir.”***¹³

¹⁰ YÖK, *a.g.e.*, s.57

¹¹ Utkan Kocatürk, *Atatürk Fikir ve Düşünceleri*, Ankara 1999, s. .33

¹² Shaw, *a.g.e.*, s. 450

¹³ *A.g.e.*, s. 37

Çünkü Atatürk'e göre; özgürlüğün de, eşitliğin de, adaletin de dayanak noktası, ulusal egemenliktir. Türkiye'deki yönetim, ulusal egemenliğe dayandığı içindir ki, Türkiye Devleti bir halk devletidir. Osmanlı Devleti ise, kişi egemenliğine dayandığı için, bir kişi devleti idi.

d- Halkçılık İlkesinin Gerektirdiği Kamu Görevleri ve Ödevleri

Halkçılık ilkesi, Cumhuriyet Döneminde de içi boş bir kavram veya parti ve kitleyi yönlendirici söylevler olarak kalmamış, ülke ve devleti yöneten Cumhuriyeti Halk partisinin programına ve 1921 yılı da çıkarılan Anayasaya ve hükümet uygulamalarına da yansıtılarak, icracı bir ilke haline getirilmiştir. İktisadi olarak halkı meslek ve ekonomik farklı kitleler haline getirmeden, yapılan ekonomik kalkınma programları ve ilkelerinde (İzmir İktisat Kongresi ve diğer ekonomik inkılâp uygulamalarında) bu anlayış yansıtılmıştı. Ülkenin geleceğine ilişkin projelerde halkın bütün kesimlerin birlikte çalışması gerekiyordu. Türk Halkı, çıkarları birbirleriyle çatışır sınıflara ayrılmış değildi. Bilakis mevcudiyetleri ve çabaları bir diğerine lazımdı,¹⁴ “ .. *Çiftçinin sanatkâra, sanatkârın çiftçiye ve çiftçinin tüccara ve bunların yekdiğerine ve ameleye muhtaç olduğunu, kim inkâr edebilir.*”¹⁵

Bu yüzden hukuken, ekonomik veya yönetime katılma gibi birliktelik anlayışının göstergesi olan alanlarda halkçılık anlayışının uygulamaları Atatürkün öncülüğünde gerçekleştirildi. Bu uygulamalarda devletin öncü ve hakem olması, belirleyici olması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Kamu alanlarından başlanarak hukuken, ekonomik, ticari ve siyasal inkılâplarla bu ilkenin uygulandığı görülmektedir.¹⁶

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin kurulmasından sonra, TBMM'nin amacını Türk ve dünya kamuoyuna açıklamak için yayınlanan bildirilerde, hükümetin halkın ekonomik durumunu düzeltmek amacıyla yeni yasalar çıkaracağı ve kurumlar oluşturacağı açıklanmıştı. Ancak gerek içinde bulunulan savaş durumu ve gerekse yoksulluk, bu amacın yerine getirilmesini engellemişti. Bütün zorluklara karşın, 1930'lu yıllara kadar halkın lehine önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyet hükümetleri özellikle

¹⁴ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, T.T.K. Yay. Ankara 1999, s. 460

¹⁵ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II*, Ankara 1959, s. 99

¹⁶ Sait Dinç, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Adana 2004, s. 284 – 285

halkın ezici bir çoğunluğun oluşturan, büyük bir yoksulluk ve sıkıntı içinde ki halk kitlesi olan köylülere iktisadi alanda büyük bir destek veren uygulamalara başladı. Daha önce ekonomik inkılâplar konularında gördüğümüz aşarın kaldırılması, yeni tarım ürünlerinin ülkeye getirilerek yeni tarımsal iş alanları yaratılması, çiftçinin bilgi, ürün ve maddi olarak desteklenmesi, kooperatifçiliğin geliştirilmesi ekonomik olarak eşitlik sağlanarak, halkçılık alanında eşitliğin sağlanmasına katkıda bulunan önemli uygulamalardır. Diğer kitlelere de benzeri ekonomik rahatlama ve destek programları uygulamıştır.¹⁷

Atatürk, bu yıllardan başlayarak, yapılan işlerin yetersiz kaldığını gördüğü için, 1933’de devletçilik uygulamasına geçilmiş ve halkın ekonomik durumunun daha çok iyileştirilmesi düşünülmüştür. Türkiye’de Kamu İktisadi Teşebbüslerinin oluşturulması, Türkiye Cumhuriyetinin daha o yıllarda sosyal adaleti, sosyal güvenliği ve gelir dağılımının adaletli olarak dağıtılmasını son derece önemseyişinin bir kanıtıdır. Bütün bunlar göz önüne alındığı zaman, Atatürk’ün gerçek anlamda bir sosyal devlet anlayışını uygulamak istediği anlaşılmaktadır.

Kısaca söylemek gerekirse halkçılık; devletin öngördüğü sorumlulukların paylaşımında olduğu gibi, devlete ait kaynakların kullanılmasında da halkın çıkarlarını ön planda tutmayı gerektiren önemli bir ilkedir. Atatürkçü Halkçılık anlayışı toplumun ekonomik bakımdan güçsüz kesimlerin, özellikle köylülerin refah düzeyini yükseltmeye büyük bir önem vermekle beraber, sınıf mücadelesini reddetmekte ve toplumun gelişmesinin, çeşitli sosyal gruplar arasında işbölümü dayanışma ile mümkün olacağına inanmaktadır.

e- Halkçılık İlkesinin Önemi ve Sonuçları

Osmanlı toplum yapısında vergi ödemeyen, askere gitmeyen ve devlet karşısında ayrıcalıkları bulunan bir takım sınıflar vardı. Büyük çoğunluğu oluşturan halk ise; vergi ödeyen, askere giden ve kul muamelesi gören bir yığından ibaretti. Osmanlıda var olan siyasal, dinsel, askeri ve ekonomik gruplar kendilerini halkın üzerinde görüyorlardı.

Cumhuriyet döneminde uygulamaya konulan halkçılık ilkesi ile toplumdaki siyasal, ekonomik, dinsel ve askeri gruplar arasındaki farklılaşma, kaldırılmaya çalışılmıştır. Toplumu oluşturan bireyler arasında siyasal, hukuksal eşitlik sağlanmış, sınıf ayrıcalıkları

¹⁷ *A.g.e.*, s. 285

reddedilmiştir. Ekonomik anlamda halkın geçim düzeyinin yükseltilmesine çalışılmış, toprak reformunun gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Halkçılığın gereği olarak eğitim alanında da eşitlik getirilmek istenmiş, bireylerin, hiçbir sınırlama olmaksızın, yetenekleri ve çalışmaları ölçüsünde her göreve gelebilmeleri sağlanmıştır. Halkçılık, toplumu oluşturan bireylerin devlete olan güven duygularını arttırıcı ve ulusal birliği pekiştirici bir ilke olmuştur. 1930'yılı başlarından itibaren ise; Devletçilik ilkesi ile desteklenerek siyasal anlamının yanı sıra, ekonomik bir anlama da kavuşmuştur.

KAYNAKÇA

- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II*, Türk tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1959
DİNÇ, Sait, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Nobel Kitabevi Yayınları, Adana 2004
KİLİ, Suna, *Atatürk Devrimi, Bir Çağdaşlaşma Modeli*, İş Bankası Yayınları, Ankara 1998
KOCATÜRK, Utkan, *Atatürk Fikir ve Düşünceleri*, Ankara 1999
LEWIS, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999
SHAW, Stanford, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, II. Cilt*, e Yayınları, İstanbul 1983
TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasi Partiler 1859 – 1952*), İstanbul 1952
YÖK, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi II, Atatürkçülük*, Ankara 1986
Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I, Ankara 1961, s. 90